

Reformácia

Reformácia 16. storočia zmenila smerovanie cirkevnej histórie. Mnohí odovzdaní muži a ženy obetovali svoje životy, aby šírili pravdu evanjelia po Európe. Iní si neboli vedomí svojho prispievania a iní sa ešte stále prostivili zmenám, ale ich skutky pomohli reformáciu uskutočniť.

Ľudia boli väznení a zomierali pre Krista. Na znovuzrozenom človekovi je niečo, čo prináša záväzok a odovzdanosť až na smrť. Vidíme to v prvotnej cirkvi (Kniha skutkov) a videli sme to aj v reformácii 16. storočia. Vlastne ak človek nie je oddaný Božiemu slovu, potom asi nie je znovuzrozený!

Udalosti, ktoré viedli k reformácii

V roku 1366 John Wycliffe podporil Edwarda III a jeho odmietnutie prejavovať úctu pápežovi. V roku 1374 Wycliffe zavrhol predávanie odpustkov a slovne napadol pápeža. Od tohoto bodu mal Wycliffe v Ríme aj v anglikánskej cirkvi vážnu opozíciu. O štyri roky neskôr napadol rímsku doktrínu transsubstancie a kvôli nasledujúcim problémom sa ztiahol z verejného života. Avšak tento čas využil na preloženie Biblie do anglickej verzie, a tak je prístupný bežným ľuďom. Tí, ktorí vedeli čítať, mohli hovoriť ostatným o tom, čo Biblia naozaj hovorí. Toto bol začiatok konca nadvlády rímskej cirkvi skrze zneužívanie Biblie, ktoré mohlo byť úspešné len vtedy, keď dokázali ľudí udržať v nevedomosti o tom, čo Biblia skutočne hovorí.

Ján Hus bol najdôležitejší z predchodcov reformácie v Európe. Vzbudilo ho jeho poznanie Biblie. Čítal diela Johna Wycliffa a začal kázať v Prahe v miestnom jazyku. Rímska cirkev dovoľovala čítať Bibliu len v Latinčine, pričom samozrejme latinsky hovorili málokto. Pápež Husa exkomunikoval a pozval ho na súd pred Všeobecnú radu v Kostnici. Sľúbili mu bezpečný proces, ale sľub rímskej cirkvi bol bezcenný a Hus bol upálený na hranici za to, že kázal Bibliu v jazyku ľudu. Nasledovníci Husa boli známi ako Táborčania (neskôr ako Českí alebo Moravskí bratia) a silne ovplyvňovali reformáciu ako sa rozvíjala. Vlastne to boli Moravskí bratia, ktorí vysvetlili posolstvo Novej zmluvy Charlesovi a Johnovi Wesleyovcom tesne pred ich obrátením.

Jerome Savonarola priťahoval pozornosť ku zlým životom a nemorálnemu správaniu mnohých ľudí v tej dobe. Obzvlášť poukazoval na skazenosť v duchovenstve a medzi laikmi a kázal posolstvo pokánia z hriechov. Následne sa Florencia stala centrom veľkého prebudenia. Savonarola sa snažil urobiť mesto modelom kresťanskej spoločnosti. Pápež ho exkomunikoval a uväznil. Bol mučený a napokon popravený upálením.

Reformácia prišla v bode európskej histórie, kedy cirkev bola v najväčšej tme. Existovali krásne cirkevné budovy, ale neboli tu pre Božie slovo. Kázne boli v Latinčine, oficiálnom jazyku cirkvi, a len málo ľudí rozumelo tomu, čo sa hovorí. Mnohí cirkevní vodcovia žili svoj život nemorálnym a skazeným spôsobom. Ľudia boli ovládaní zneužívaním kresťanstva.

Zaviedol sa koncept očistca. Deti, ktoré neboli pokrstené, išli do „Limbus Infantum“, miesto medzi nebom a zemou, a nemohli ísť do neba. Povzbudzovali sa modlitby k svätým. Odpustky poskytovali ľuďom odpustenie hriechov a získanie odpustku pred zlým skutkom, dávalo povolenie tento skutok urobiť. Ikony a relikvie mali špeciálnu moc požehnať ľudí. Samozrejme, ľudia si mohli zaplatiť za to, aby sa ich očakávaný čas v očistci skrátil. Keď

niekto zomrel, jeho príbuzní mohli zaplatiť za to, aby bol prenesený do neba. Predtým, ako sa krst uskutočnil, bolo treba zaň zaplatiť. Keďže úmrtnosť nemluvniat bola vysoká, iste si viete predstaviť tlak na rodičoch, aby našli peniaze na krst svojho dieťaťa, ako aj vinu, ktorú rodičia cítili, ak im zomrelo nepokrstené dieťa.

Jednanie s hriechom bolo jednosťuché: „Kúp si odpustok, čím horší bol skutok, tým viac zaplatíš!“ Renesancia bola dôležitým faktorom pri príchode reformácie. Pripravila ľudí na to, aby masleli sami za seba. Priniesla novú éru vzdelávania, v ktorej boli ľudia pripravení zhodiť zo seba nadvládu rímskej cirkvi skrze nevedomosť. Teraz sa kyvadlo vychýlilo príliš ďaleko a my vidíme škodu, ktorá sa napáchala na cirkvi Ježiša Krista skrze post-moderné myslenie.

Reformácia v Nemecku

Martin Luther vstúpil do Augustínskeho kláštora, aby hľadal pokoj s Bohom. Myslel si, že si svoj pokoj musí zaslúžiť. Luther zápasil s frázou „spravodlivosť Božia“ (Rim. 1:17). Písmo, ktoré Svätý Duch použil, aby Lutherovi priniesol život, bolo „Spravodlivý bude žiť vierou“ a tento text sa stal fundamentálnou pravdou reformácie. Luther kázal vehementne proti predávaniu odpustkov. Napísal svojich teraz už slávnych 95 téz, útok proti odpustkom, a pribil ich na dvere hradného kostola vo Wittenbergu na obed 31. októbra 1517. Tak sa začala reformácia a Luther bol exkomunikovaný. Prešiel výsluchom, no bolo mu dovolené odísť, napriek tomu, že bol vyhlásený za človeka mimo zákona. Avšak jeho priatelia ho držali v utajení takmer rok. Počas tohoto obdobia Luther začal prekladať Písmo do Nemčiny. To, čo Luther začal, sa nedalo zastaviť a zvyšok Európy, Anglicko a Škótsko mali prebrať oheň, ktorý on zapálil.

Reformácia v ostatnej časti Európy

Zwingli viedol reformačné hnutie v severnej časti Švajčiarska. Bol silne ovplyvnený spismi Wycliffa a Husa. Kázal pravdivé evanielium Krista a zástupy sa zbíjali, aby ho počuli. Medzi Zwingliho reformovanou cirkvou a rímskou cirkvou vo Švajčiarsku bola prakticky občianska vojna. Zwingli sám bol zabitý. Hoci bol len zranený, odmietol dovoliť katolíckemu kňazovi, aby si vypočul jeho spoveď. Kvôli tomu ho zabili mečom a jeho telo rozštvrtili a spálili. Avšak semienko bolo zasiate a reformovaná viera vo Švajčiarsku významne pokročila.

Ján Kalvin bol „mužom spomedzi obyčajného ľudu“. Bol silne ovplyvnený nemeckými reformátormi a pokračoval v reformácii v rámci Európy. Vplyv Kalvinovho učenia a kníh sa rýchlo rozšíril po západnej Európe a on sa stal dominantnou postavou protestantskej reformácie, obzvlášť po Lutherovej smrti v roku 1546. Ženeva sa stala útočiskom pre protestantov, ktorí utekali pred prenasledovaním.

Reformácia v Anglicku, Škótsku a Walese

Berieme ako samozrejmosť, že si môžeme Bibliu čítať v jazyku, ktorému rozumieme. No rímska cirkev toto úplne zakazovala a obyčajní Duchom naplnení ľudia zomierali preto, aby dosiahli niečo, čo malo byť celkom normálne. Moc a bohatstvo rímskej cirkvi existovali práve kvôli nevedomosti nás. Mali možnosť ovládať národy skrze strach z toho, čo by Boh urobil tým, ktorí šli proti tomu, čo cirkev povedala. Od tých čias každý, dokonca aj tí, ktorí žijú svoje životy mimo Boha, sú dlžníkmi týchto reformátorov, skutočných kresťanských hrdinov. William Tyndale bol učencom, ktorý si zaumienil, že vydá anglickú kópiu Biblie. Aby mohol na preklade pracovať, bol nútený utiecť do Nemecka, a do roku 1525 dokončil Novú zmluvu.

Bola vytlačená len s ťažkosťami a musela byť do Anglicka prepašovaná. Rímska cirkev sa tvrdo snažila zastaviť Biblie v obehu. Pálili každú kópiu a ľudia, u ktorých sa Biblia našla, museli čeliť smrti. Rímskej cirkvi sa napokon podarilo zajať Tyndala a bol upálený na hranici v októbri 1536.

Henry VIII bol anglický kráľ v čase, keď sa reformácia odohrávala v Európe. Hoci bol silným protivníkom protestantskej doktríny, oddelil anglickú cirkev od Ríma. Jeho motívy boli osobné a politické, ale prikázal, aby kópia Písma v Angličtine bola uložená na každej fare, a kostoly mali byť otvorené pre ľudí, aby mohli mať prístup k Biblii.

Vodcovia reformácie

John Wycliffe (1320 – 1384)

Wycliffe bol vysoko vzdelaný. Bol magistrom na Balliol College v Oxforde v roku 1361 a stal sa Doktorom teológie. V roku 1366 Wycliffe podporil Edwarda III a jeho odmietnutie prejavíť úctu pápežovi. V roku 1374 Wycliffe odsúdil predávanie odpustkov a slovne napadol pápeža. Od tohoto bodu mal Wycliffe vážnu opozíciu v Ríme aj v anglickej cirkvi. Pápež vydal päť nariadení (klamstiev) proti nemu a odsúdil ho na základe devätnástich rôznych obvinení súvisiacich s jeho spismi. O štyri roky neskôr Wycliffe napadol rímsku doktrínu o transsubstancii a s následnými problémami sa stiahol z verejného života. Našťastie, najväčšie z jeho diel bolo dokončené. Wycliffe preložil Bibliu do prvej anglickej verzie, a tak ju sprístupnil obyčajným ľuďom. Tí, ktorí vedeli čítať, mohli ostatným hovoriť o tom, čo Biblia naozaj hovorí.

Wycliffe mal skupinu nasledovníkov, ktorí jednali ako neoficiálni kazatelia. Chodili medzi obyčajných ľudí a kázali im evanélium. Títo nasledovníci boli známi ako Lollardi. Wycliffov vplyv teda pokračoval aj po jeho smrti v roku 1384. A jeho spisy sa rozšírili na európsky kontinent, keď ich prebral Ján Huss, pôsobiaci na Pražskej univerzite. Štyrdesať rokov po jeho smrti boli kosti Johna Wycliffa vykopané a spílené na príkaz rímskej cirkvi.

Ján Huss (1369 – 1414)

Huss bol najdôležitejším reformátorom v rámci Európy. Narodil sa v sedliackej rodine, ale bol nadaným učencom, získal dobré vzdelanie a stal sa rektorom na Pražskej univerzite, keď mal len 34 rokov. Avšak Huss bol vzburdený svojou znalosťou Biblie. Čítal diela Johna Wycliffa a začal kázať v kaplnke známej ako Betlehemska kaplnka. Táto kaplnka bola založená, aby sa umožnilo ľuďom počúť čítanie z Biblie v ich vlastnom jazyku (málokto, dokonca aj medzi duchovenstvom, vedel po latinsky, čo bol jediný jazyk, v ktorom sa mohlo počúvať Božie slovo v rímskej cirkvi). Arcibiskup v Prahe sa postavil proti Hussovi. Potom ho pápež exkomunikoval a vyhnal ho z Prahy. V roku 1414 bol Huss predvolaný na súd pred Všeobecnou radou v Kostnici. Sľúbili mu bezpečný proces, a tak šiel, aby sa obhajoval. To, čo poznáme ako základnú pravdu Biblie, totiž že Boh nás miluje a poslal svojho Syna, aby na seba zobral odplatu za náš hriech, bolo v rozpore s učením rímskej cirkvi v tom čase. A Huss bol upálený na hranici, pretože odhalil túto pravdu bežným ľuďom! Nasledovníci Husa boli známi ako Táborčania, a potom ako Českí alebo Moravskí bratia, a silne ovplyvnili reformáciu v jej rozvoji.

Jerome Savonarola (1452 – 1498)

Savonarola sa narodil v talianskom meste Ferrara a načas žil v dominikánskom láštore. Vo veku 38 rokov odišiel do Florencie. Začal kázať a vyučovať a priťahoval veľké zástupy. Avšak nebol doktrinálnym reformátorom, ale napádal zlé životy a nemorálne správanie mnohých ľudí v tom čase. Obzvlášť odhaľoval skazenosť vo vnútri duchovenstva a medzi laikmi. No kázal posolstvo pokánia z hriechov a Florencia sa stala centrom veľkého prebudenia. Snažil sa urobiť mesto modelom kresťanskej spoločnosti. Pápežom v tom čase bol Alexander Borgia a bol to jeden z najhorších mužov akí kedy sedeli na pápežskej stoliči. Skúšal „kúpiť“ si Savonarolu tým, že mu ponúkol post kardinála. Savonarola to odmietol a pápež použil inú taktiku. Nahovoril mníchov, aby vypovedali proti nemu, a potom ho exkomunikoval a uväznil. Bol mučený a nakoniec popravený upílením. Savonarola odmietol czdať sa svojej viery až na smrť. Martin Luther považoval Savonarolu sa priekopníka reformácie kvôli jeho snahám reformovať verejnú morálku. Doktrinálna reformácia sa začala asi o dvadsať rokov neskôr.

Martin Luther (1483 – 1546)

Luther sa narodil v Eislebene v nemeckom Sasku, v sedliackej rodine. Bol prísne vychovaný a nastúpil na Univerzitu v Erfurte, kde výrazne vynikal v štúdiu. Zdalo sa, že si nie je vedomý úlohy, ktorú Boh pre neho naplánoval, úlohy, ktorá mala zjaviť Krista Európe a otriasť základmi rímskej cirkvi.

Luthera ovplyvnila séria udalostí. Jeho priateľ zomrel v bitke a Luther sám takmer zomrel, keď sa náhodou poranil rapírom. Potom sa obával o svoj život počas búrky a to tak veľmi, že sľúbil Bohu, že ak prežije, stane s mníchom. Čo aj urobil! Luther vstúpil do augustínskeho kláštora. Chcel Boží pokoj a uvedomoval si, že tento svet mu ho nemôže dať. Ako mních urobil svoje všetko, aby dosiahol pokoj s Bohom. Bol asi tým najúprimnejším, najsvedomitejším mníchom, aký sa kedy snažil v čistej zapálenosti zaslúžiť si spasenie ľudskými snahami. Dokonca bol hrdý na svoju pokoru.

Luther zápasil s frázou „Božia spravodlivosť“ (Rim. 1:17). Nedokázal pochopiť, ako by mohol niekedy dosiahnuť takúto úroveň svätosti. Nechápal, že evanielium je Božou mocou na spasenie pre každého, kto verí v Boha, pretože ono zjavuje Božiu spravodlivosť, ktorou je Kristus. Tak, ako hriešnik uverí, že jeho trest za hriech niesol Kristus, tak aj Kristova spravodlivosť ho vierou učiní prijateľným pred Bohom. Písmo, ktoré Duch Svätý použil, aby Lutherovi prinieslo život, bolo: „Spravodlivý bude žiť vierou“ a tento text sa stal fundamentálnou pravdou reformácie.

Luther vstúpil medzi Rímske kňazstvo a prijal pozíciu profesora teológie na Wittenbergskej univerzite.

V roku 1510 odišiel Luther na 4 týždne do Ríma na misiu pre augustínsky kláštor. Keď sa blížil k „večnému“ mestu, prehlásil: „Zdravím svätý Rím“. O štyri týždne neskôr prehlásil, že „Ak existuje peklo, Rím je postavený na ňom.“ Čoskoro sa Luther dostal do konfliktu c sirkvou. Katedrála Sv. Petra v Ríme sa mala prestavovať. Výdaje sa mali pokryť zo špeciálnych príspevkov a mali sa tiež predávať špeciálne odpustky. Luther vehementne kázal proti odpustkom, napísal svojich dnes už slávnych 95 Téz, v ktorých napadol teóriu odpustkov, a pribil ich na dvere Hradného kostola vo Wittenbergu na obed 31. októbra 1517. Tak sa začala reformácia. Kópie tohoto dokumentu sa rozšírili po celej Európe a priepasť medzi pápežom a týmto „diadlovým dieťaťom“ sa ešte zväčšila a Luther bol exkomunikovaný. Bola vydaná pápežská bula, podľa ktorej sa mali spíliť všetky jeho spisy. Namiesto toho Luther spálil pápežskú bulu!

Cisár Karol V. Vyzval Luthera, aby sa dostavil do mesta Worms, kde mal byť vypočúvaný. Zabezpečili mu bezpečný priebieh (spomeňte si, čo sa stalo s Jánom Hussom). Proti Martinovi Lutherovi tu bolo 206 vysoko postavených ľudí, vrátane cisára. Luther zostal pevný vo svojej viere a nakoniec mu dovoľovali odísť z mesta. Krátko na to ho vyhlásili za postaveného mimo zákona a mal byť chytený živý alebo mŕtvy. Každý, kto mu pomáhal mal byť obvinený z velezrady proti cisárovi. Na ceste späť do Wittenbergu Luthera zajala skupina jazdcov a odviekli ho na hrad Wartburg. Avšak boli to priatelia, ktoré ho držali v utajení takmer rok. V tomto čase začal Luther pracovať na preklade Písma do Nemčiny. Bol pre túto prácu naozaj kvalifikovaný. Študoval Hebrejštinu a Gréčtinu mnoho rokov a bol veľmi talentovaný v používaní samotnej Nemčiny. Grécky preklad Novej Zmluvy od Erazma bol pre neho veľmi cenný. Do roku 1522 bola už Nová zmluva verejne predávaná. Do roku 1534 bola dostupná už aj Stará zmluva. Jeho dielo bolo dokončené. To, čo Luther začal, sa nedalo zastaviť a zvyšná časť Európy, Anglicko a Škótsko sa mali chytiť od ohňa, ktorý on zapálil. Luther sa oženil v roku 1525 a až do svojej smrti písal hojne a úžasne. Jeho najznámejšie knihy sú Veľký a Malý katechizmus. Jeho najlepšia kniha bola pravdepodobne Puto vôle. Bol pochovaný v hradnom kostole vo Wittenbergu. Nasledujúce leto Karol V stál pri jeho hrobe a keď ho požiadali, aby dal Lutherove kosti vykopať a spáliť, odpovedal: „Bojujem proti živým, nie proti mŕtvym. Nechajme tohoto muža odpočívať až do dňa vzkriesenia a súdu.“

Ulrich Zwingli (1484 – 1528)

Zwingli viedol reformačné hnutie v severnej časti Švajčiarska. Mal dobré vzdelanie a chodil na Viedenskú univerzitu. Zwingli bol usvedčený kvôli stavu, v akom sa Rímska cirkev nachádzala. Vďaka svojim študentom si bol aj veľmi dobre vedomý rozdielov medzi učením Rímskej cirkvi a samotným Písmom. Bol silne ovplyvnený spismi Wycliffa a Hussa. V roku 1519 sa Zwingli stal kazateľom v Zurichu. Kázal pravé evanélium Krostovo a zástupy sa hrnuli, aby ho počuli. Mesto bolo zasiahnuté morom a bolo tam mnoho umrtí. Zwingli sám tiež dostal mor a bol veľmi chorý tri mesiace.

Založila sa nová cirkev, Refomovaná cirkev, a mnohé regióny v Švajčiarsku ju prijali. Ale tie regióny, ktoré zostali katolícke, prenasledovali protestantov. V roku 1531 sa rozpútala občianska vojna a armáda katolíkov napadla Zurich. Zomrel aj sám Zwingli. Bol zranený, ale odmietol dovoliť katolíckemu kňazovi, aby si vypočul jeho spoveď. Kvôli tomu ho zabili mečom a jeho telo bolo rozštvrtené a spálené. Ale semienko bolo zasadené a reformovaná viera sa v Švajčiarsku značne šírila.

Ján Kalvín (1509 – 1564)

Kalvín sa narodil vo Francúzsku ako „muž z ľudu“, čo bol jeho vlastný opis seba. Už v škole vynikal a Rímska cirkev mu pomohla dostať sa na Parížsku univerzitu. Bol určený pre kňazstvo. Jeho otec, ktorý ho najskôr podporoval v príprave na prácu kňaza, si to rozmyslel a kázal mu, aby sa stal právnikom. No v tom čase bol už Kalvín silne ovplyvnený Nemeckými reformátormi a to, čo on sám opísal ako „náhle obrátenie“, ho posilnilo, aby pokračoval v smere Reformácie v Európe. Kalvín podporoval prenasledovaných protestantov v Paríži a napokon v roku 1535 bol nútený odísť a nájsť útočisko v Bazilei. Práve tu napísal svoju prvú knihu „Náuka o kresťanskom náboženstve“, tiež známu ako Kalvinove Inštitúty. Je to stále významná a dôležitá kniha na tému kresťanskej viery.

V Ženeve sa Kalvín stretol s Williamom Farelom, francúzskym reformátorom. Obidvaja boli mocní kazatelia a mnohí ich počúvali, ale ich dôraz bol na tom, aby sa poslucháči Slova stali činiteľmi Slova. Pre svojich nasledovníkov zaviedli prísnu disciplínu a to napokon viedlo k ich

vykázaniu zo Ženevy. V roku 1541 sa Kalvin vrátil do Ženevy a znovu začal kázať. Vplyv jeho učenia a kníh sa rýchlo šírila po západnej Európe. Ján Kalvin sa stal dominantnou osobnosťou protestantskej reformy, obzvlášť po Lutherovej smrti v roku 1546. Ženeva sa stala miestom útočiska pre protestantov unikajúcich pred prenasledovaním. Jedným z nich bol aj John Knox, ktorý spolu s inými, vytvoril Ženevský preklad Biblie. Kalvin mal na tento preklad významný vplyv.

Kalvin organizoval Ženevu veľmi militantným spôsobom. Prítomnosť na bohoslužbách bola povinná a tí, ktorí sa nedostavili boli potrestaní! Vzdelanie bolo považované za veľmi dôležité v predmetoch svetských aj kresťanských. Existovali zákony riadiace väčšinu spoločnosti, vrátane obliekania a morálneho správania. Kalvin tieto zákony neustanovil priamo, väčšina ich prijala slobodne a mnohí ich radi privítali. Boli problémy s niektorými ľuďmi, ktorí nechceli žiť slušne, ale Kalvinovi sa podarilo zanechať svoj vplyv v kresťanskej cirkvi až dodnes. Avšak Kalvinovi a jeho spolupracovníkom unikol jeden veľmi dôležitý bod. Ľudia majú slobodnú vôľu rozhodnúť sa evanjelium Ježiša Krista prijať alebo odmietnuť. Nikto nesmie byť nútený stať sa kresťanom. Je to len nadprirodzené dielo Božej milosti, čo mení ľudí a robí človeka kresťanom. A tak všetky pokusy nútiť spoločnosť stať sa kresťanskou skrze zákony a tresty sú odsúdené na neúspech. Dokonca ani v rodine deti nemožno nútiť ku kresťanstvu. No môžu byť vychovávané v slušnom životnom štýle a kresťanskom učení a chránené od vplyvov sveta. Potom si Boh uctí svoj sľub v Prísloviach 22:6.

William Tyndale (1494 – 1536)

Tyndale bol učenec, ktorý bol veľmi šikovný v Hebrejčine a Gréčtine. Bol presvedčený o tom, že duchovenstvo jeho doby vedelo o Biblii veľmi málo, mnohí nevedeli po latinu, čo bol jediný jazyk povolený v Rímskej cirkvi. Tyndale si zaumienil, že vytvorí taký anglický preklad Biblie, ktorý by mohol pochopiť aj oráč! (Je zaujímavé, že vzdelaní ľudia z dnešnej spoločnosti ho považujú za ťažký). Bol nútený odísť do Nemecka a pracovať na preklade tam, kde v roku 1525 aj dokončil Novú zmluvu. Táto bola vytlačená pod neustálou hrozbou odhalenia a prenasledovania a do Anglicka musela byť pašovaná. Anglická cirkev sa urputne snažila zastaviť obeh Biblií. Spálili každú kópiu, ktorú spáliť mohli, a tí, u ktorých sa našla, stáli tvárou v tvár smrti.

Rímskej cirkvi sa napokon podarilo Tyndala zajať a v októbri 1536 bol upálený na hranici. Bol jedným z najväčších Angličanov, akí kedy žili. Skrze jeho anglický preklad Novej zmluvy a vďaka krásnemu jazyku, ktorý v nej použil, jeho vplyv na modernú spoločnosť je stále veľmi silný.